

ШЕДЕВРИ УКРАЇНИ

Михайло

ШЕДЕВРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Михайло Старицький

Не судилось

«ІП Стрельбицкий»

Старицький М.

Не судилось / М. Старицький — «ИП Стрельбицкий»,
— (ШЕДЕВРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

«Не судилось» Михайла Старицького – соціально-психологічна п'єса, в якій автор порушує тему протиставлення панського болота і чесних селян***. Кохання щирої селянки Катрі і панича Михайла обертається трагедією, конфлікт існує також і між батьком Михайла та сільською громадою. Найвідомішими творами автора є «Талан», «За двома зайцями», «Ой не ходи, Грицю», «Маруся Богуславка», «Молодость Мазепы», «Облога Буші». Михайло Старицький увійшов в літературний процес як талановитий письменник, майстер соціально-психологічних та гумористичних творів.

Содержание

ДІЯ ПЕРША	6
ВИХІД І	7
ВИХІД ІІ	8
ВИХІД ІІІ	10
ВИХІД ІV	11
ВИХІД V	13
Кінець ознакомительного фрагмента.	14

Михайло Старицький

НЕ СУДИЛОСЬ

Драма в 5 діях

Високоповажному артистові

Миколі Карповичу Садовському присвячує автор

ДІЙОВІ ЛЮДЕ

Іван Андрійович Ляшенко – 60 літ, багатий пан, але зовсім простий; інакше говорить не може, як по-українськи.

Анна Петрівна – 40 літ, його жінка; закида часом по-українськи, моди ради.

Николай Степанович Бєлохвостов – кузен Ляшенчихи, 30 літ; фатований.

Зізі – дочка Ляшенків; манірне дівча, 13 літ.

Михайло – син їх, 22-х літ, студент; чистюк і джигун.

Павло Чубань – його товариш, 25 літ; уже лікар. Бідна одіж.

Жозефіна – швейцарка, учителька.

Катря Дзвонарівна – дівчина молода, селянка.

Горпина Дзвонариха – її мати, недужа й слаба.

Дмитро Ковбань – парубок, годованець Дзвонарів.

Пашика – подруга Катрі.

Степанида – покритка, п'яничка й плетуха.

Шльома – жид, орендар.

Харлампій – старий лакей.

Аннушка – покоївка; вертка на всі заставки.

Селяне, соцькі, Парубки, Дівчата, дворові.

Діється на правім березі Дніпра, з початку 60-х років.

Між 1-ю і 2-ю дією мина два тижні; між 2-ю і 3-ю – місяць; між 3-ю і 4-ю – два місяці.

ДІЯ ПЕРША

Панський садок. Наліво від слухачів – стіна офіщини; вікна й двері з ганком виходять в садок. Направо чверть кону впродовж огорожено барканом з хвірткою; за барканом – вулиця. Просто – доріжки, луговина, дерева; між дерев далі блищить став, а з-за його визира панський будинок.

ВИХІД І

Михайло, розкішне по-українськи одягнений, лежить без жупана; далі на луговині Жозефіна і Зізі гуляють в м'яча.

Михайло (*курить сигару*). Славно покачатись на траві після купання і затягтись сигарою! Чорт його зна, якось мене лінощі обсіли: сьогодні уже й до школи не пішов. (*Потягається*). Та з цією дрібнотою нудно й воловодитись... тільки Павло й зможе!

Голоси (*за вікном*). Ос-са! Рос-са! Кос-са! Нос-са!

Павло (*за вікном*). Ну, тепер разом, швидче, не зупиняючись.

Голоси (*за вікном*). Оса! Роса! Коса! Носа!

Михайло. Товчи, товчи! А я полежу та поніжусь: тут у холодку так славно! Вітрець подиха; пахощами якимись тягне, – здається, липа розцвіла. Читати навіть не хочеться: отак би лежав, затопивши очі у те сине море блакиті, та зорив би за хмариною.

Зізі (*здаєка*). Тібора! Тібора! Піль!!

Жозефіна. Ту-бо! Ту-бо! Laissez non mouchojr!.. Ві не карош!

Зізі. Ха-ха-ха-ха!! Пиль, пиль! Рви его, рви!

Жозефіна. Ві не рві!

Михайло. Не руш собаки! Лиши мені зараз!

Зізі. Так й послушала! Тибора, иси, иси! (*Біга, тріпле платок, а собака рве*).

Михайло. Лиши, кажу! А то встану та вуха намну!

Зізі. Попробуй! Я маме скажу! Мужик!

Михайло. Чекай же! (*Устає*).

Зізі тіка; за нею спішить Жозефіна.

Як розпустилась! Ну, я з матір'ю побалакаю про тебе! (*Знов лягає*).

Павло (*з-за вікна*). А це коло бича – обід, бачите? То вимовляється – р-р-р-р! Кажіть!

Голоси. Р-р-р-р! Р-р-р-р! Р-р-р-р!

Михайло. і не обридне йому? Уже я б такий, щоб і обідати, а він таки працює. Усе за ділом якимсь. На вулицю ледве затяг, та й то вже етнографії ради... А яка хороша Катря Дзвонарівна, таки просто і між паннами красунею була б, та й годі! Очі – карі, але глибокі, темні; а погляд – такий милий, лагідний, любий, що аж пронизує душу тихим променем... Тільки між брівок рисочка; вона надає і якусь думність личеньку, і якусь силу вдачі. Щось оце не було її; треба б довідатись через Пашку.

¹ Лишіть мою хустку (франц.)

ВИХІД II

Анна Петрівна під руку з Белохвостовим.

Анна Петрівна (до Белохвостова). Я тебе непременно с ним познакомлю. Он оригинал большой; знаешь, из этих новых.

Белохвостов. Ну, уволь, та chere²; я этих новых терпеть не могу; занесет гиль, а попробуй возражать – сейчас подлецом выругает.

Анна Петрівна. Ну нет; m-eur Поль очень умный й честный, нетронутая такая натура. Michel! Где твой Павло?

Михайло (схоплюється). А, мама! Микола! (Цілує у матері руку, а з Миколою обнімається). Павло ще й досі з школярами у офіцинах там.

Анна Петрівна. Я пойду позову его. (Іде на гайок, зазира і вступа в хату).

Михайло. Ну, Миколо, давно ми з тобою бачились!

Белохвостов. Давно, давно. Поздравить можно с окончанием университета?

Михайло. Ще не зовсім.

Белохвостов. Передержка или диссертация только?

Михайло. Дисертація.

Белохвостов. Молодец! Ну, куда ж после направишь стопы? На коронную или на ораторскую трибуну?

Михайло. Ні туди, ні туди.

Белохвостов. Как так? Свободным художником? Sans profession?³

Михайло. Sans profession!

Белохвостов. Понимаю: отдохнуть желаем, пожуировать?

Михайло. Ні од кого не залежать, а працювати там, де мені мило, – на користь народові!

Белохвостов. А! Ты хлопоман en forme?⁴ У вас там других диалектов, кроме вашего выдуманного, не допускается?

Михайло. Видуманий? Для неука дуже легкий спосіб зрікатись: не бачив Америки – значить, нема, не чув про Канта – значить, вигадали! Розмовлять на другій мові з тобою не буду; не для того, що не вмію, бо ми руську літературу незгірш вашого проковтнули, а для того, що не хочу потурати твоїй писі! Живеш в Україні, то знай її й мову!

Белохвостов. Очень укорительно, но не вразумительно. Premierement⁵, с пейзажами в философские дебаты я не вступаю; лексикон с ними очень короток: личные объяснения все исчерпываются лишь просьбою об отмене штрафов. Secondement⁶: кормление от земли не обяывает меня, надеюсь, обратиться в дохристианского дикаря для поклонения ей, как богине. И, наконец, в-третьих, я – за культуру. Циви-ли-за-ция, civilisation, mon cher,⁷ приводит все языки к одному знаменателю, то есть к такому, в котором все остальные будут содержаться. А ваш украинофильский идеал подходит, кажется, к идеалу рака. C'est le mot!⁸

Михайло. Стара байка! Хто тобі казав, що ми бажаємо вернутись назад? Брехня, ваше-ці, проше: я стою більш за просвіту, ніж ти! У вас тільки накрадено високих слів: «цивілізація», «культура», «общечеловеческие интересы»! Ти за цивілізацію – на словах, а в серці її

² Моя люба (франц.)

³ Без певного фаху (франц.)

⁴ Справжній, формений (франц.)

⁵ По-перше (франц.)

⁶ По-друге (франц.)

⁷ Цивілізація, мій любий (франц.)

⁸ Оце слушний вираз (франц.)

ненавидиш, бо з нею непевні будуть штрапи! Чи буде колись одна мова, чи ні – про те не нам знати, а от, що всякий примус, всяке руйнування природи ради переробу її під один аршин – вадить і кравцеві, і сукні, – то це кожному звісно. Кожному народові бажається виробити собі такі форми, у яких йому найпридобрніше. Кожному народові у своїй власній одежі найвільніше, найзручніше поводитись: то що й казати про мову? Ви порвали з народом; а ми стоїмо за освіту меншого брата, за народне щастя, за правду!

Бєлохвостов. Однак ти красноречив. Je te feliete⁹ – прелестный будеш адвокат, хотя я и не все понимаю в твоей тираде.

Михайло. Ви всі вихваляєтесь любовію до всього люду, – брехня це, лукава брехня. Ви й отечества не любите, коли не можете любити своєї родини! Тільки себе самих любите, а одбріхуєтесь, що – цілий світ.

Анна Петрівна (виходить з офіцини; до Павла). Кінчайте-бо швидче з дітьми та йдіть до нас!

Бєлохвостов. Ну, мой друг, ты уж очень горячишься; так мы, пожалуй, и поругаемся после долгой разлуки!

Анна Петрівна. О чем это у вас тут спор?

Бєлохвостов. Об украинофильстве. Знаете, Michel обнаруживает положительные ораторские способности; только горяч, горяч: нужно еще школы.

Анна Петрівна. Миша мой молодец! (Цілує його). Да, голубчик, пойді до батька и припиши непременно к дяде; этим пренебрегать нельзя.

Михайло. Для чого заставляєте ви мене підлещуватись? Я й думки не маю служити, та ще по Петербургах.

Анна Петрівна. Вот этой эксцентричности не люблю: там только й делают карьеру... да еще при таких связях, – не правда ли, Nicolas?

Бєлохвостов. Certainement.¹⁰

Михайло. Хто за кар'єрою ганяється...

Анна Петрівна. Ну, вот, вот...

Бєлохвостов. Да вы, chere soeur¹¹, не наседайте! Уляжется!

Михайло. По собі судиш?

Бєлохвостов. Ну, полно дуться; я нарочно подразнил. (Обніма його). Мы еще с тобою на эти темы почешем языки. Вот костюм этот в деревне – одобряю.

Анна Петрівна. Tout a fait charmant!¹²

⁹ Я тебе вітаю (франц.)

¹⁰ Безперечно (франц.)

¹¹ Люба сестро (франц.)

¹² Чудово! (франц.)

ВИХІД ІІІ

Ті ж і Жозефіна й Зізі.

Жозефіна. Madate! C'est impossible avec Zizi!¹³

Анна Петрівна. Ах, вечно с жалобами... Qu'est-ce qu'il y a la?¹⁴

Жозефіна. Elle me dropde, elle me taquine».¹⁵

Анна Петрівна. Vous etes trop rude, vous tete!¹⁶

Михайло. Ні, мамо; Зінька, як собака, лізе у вічі; до паскудства розбещена!

Анна Петрівна. Что за выражения? Зінька! Паскудство!

Бєлохвостов. Зінька? C'est joli!¹⁷

Михайло. Нехай буде й по-модньому – Зізі, хоч, на мене, вона більше підходить до зінського щеняти; але ви придивіться краще, що це за перекрутень? З неї вийде моральна каліка!

Бєлохвостов. C'est trop fort!¹⁸ Милый, резвый ребенок, не больше!

Анна Петрівна (до Михайла). Оставь, пожалуйста! Ты доведешь меня до мигрени.

Зізі проходить здаля.

Зизи, Зизи! Ступай сюда!

Зізі підходить з опущеними очима.

Анна Петрівна. Что это ты творишь, дрянь? Чтобы я еще от вашего братца выговоры получала?

Бєлохвостов. Ах, ma cousine¹⁹, не обижайте моей крошечки! Ко мне, Зизюк, под мою защиту! Дядя в обиду не даст!

Зізі (підбігає до Бєлохвостова, плаксивим голосом). Она сама... воображает много! Через... зтого урода достается только.

Анна Петрівна. Они меня сговорились уморить! Я слабонервная, чувствительная – и вечно какие-либо дразги! У меня голова не выдержит, – чувствую, что сейчас начнется тик... Недоставало еще, чтобы из-за вас (до Жозефіни) я слегла в постель! С пустяками в глаза лезет... Там, в Швейцарии, коров доила, а здесь обижается, если ребенок что-нибудь скажет.

Жозефіна сумна; Зізі пересміюється з Бєлохвостовим і йдуть далі.

Михайло. Ne vous chagrinez pas!²⁰

Анна Петрівна. Пожалуйста, без трагедий! Скажешь Павлу, чтобы сейчас пришел ко мне: у меня тик. Я такая слабонервная, чувствительная... *(Виходить).*

Михайло підходить до Жозефіни й потіша її, проводячи по дорозі.

Павло (за вікном). Ну, тепер – годі! Рушайте додому! Спасибі за увагу й слухняність!

¹³ Мадам, Зізі просто неможлива (франц.)

¹⁴ Що там таке? (франц.)

¹⁵ Вона мене лає, вона мене дразнить (франц.)

¹⁶ Ви самі надто суворі! (франц.)

¹⁷ Чудово! (франц.)

¹⁸ Це занадто! (франц.)

¹⁹ Моя кузино (франц.)

²⁰ Не сумуйте! (франц.)

ВИХІД IV

Пашка і Михайло.

З школи виходять діти з книжками, кунштуками²¹; жарти і сміх стиха. Позаду кілька дорослих. Наостанці Пашка.

Старші. Ну, не пустуйте! Це вам не вулиця, а панський садок!

Пашка входить і озирається кругом.

Михайло (*повернувся назад*). Бідна оця Жозефіна! Поневіряється на чужині, без язика, без мови. Всяке аж сікається принизити, осміяти; а заступитись нема кому, і все ото гонить бідність та доля щербата! А матір яка немилосердна, жорстока! Гидко й здумати! (*Зузднів Пашку й хутко підходить*). А! Здрастуй, Пашко! і ти сюди прийшла? Яким способом? (*Подає руку*).

Пашка. А вчитись до школи.

Михайло. Хіба?

Пашка. Авжеж! Думаєте – стара?

Михайло. Куди там! А тільки здивувало мене, що ти нічого перше не казала, а це здумала.

Пашка. А що ж? Захотілось вивчитись на гулянках читати, щоб і самій можна було бавитись отими книжечками, що ви приносили: такі занятні та втішні!

Михайло. Добре, добре єси задумала. і вивчишся?

Пашка. А чому ж ні? Аби хіть.

Михайло. А трудно здалося?

Пашка. Не так трудно, а якось ніяково з малими сидіти. От Варка Горбанівна перше ходила, то ще й проказує, аж соромно.

Михайло. Пусте! Шкода, шкода, що я не знав: я б зайшов сам проказати... А Катря де? Може, тут?

Пашка. Ні, вона дома; у неї мати чогось слабує, то ні на кого кинути. А вона б охоча була вчитись, бо вже трохи й чита, – ще за батька почала.

Михайло. Ти б її, Парасю, серце, привела коли, то ми б разом і вчилися.

Пашка. Добре. А що, вам подобається?

Михайло. Кому ж вона не до вподоби? Дуже гарна та мила. Оченята, брівоньки – в світі нема!

Пашка. Чи ба, як у око впала! А от ви стережіться залицятись до неї.

Михайло. Або що? Хіба не можна любити красою, тішити серце розмовонькою дівочою?

Пашка. Та то, що у неї Дмитро є.

Михайло. Хто ж це?

Пашка. Ковбань, парубок; годованцем був, а тепер сам хазяйнує. Вони змалку з Катрею, як брат з сестрою: певно, швидко й поберуться. (*Зітхає*).

Михайло. Ну, то й щастя боже; а мені що до того?

Пашка. А то, що Дмитро дуже заздрісний, завзятий і Катрю коха без душі. (*Зітхає*).

Михайло. Про мене, Семене, аби я Йван!

Пашка. Так-то так! А як здиба вас з Катрею, то буде лихо.

Михайло. Ова! Злякались!

Пашка. Ні, далебі, – він страшний!

²¹ Кунштуки – малюнки. Тут – абетка з кольоровими малюнками.

Михайло. Ти чорзна-що, Парасю, верзеш! Чого ж йому казитись? У вас, як тільки постояти з дівчиною, побалакати, – то вже й язики чешете. Хіба не можна чесно та мило бавити часу без усяких зальотів? Хіба не можна просто товаришувати, дружити, як людина з людиною, а треба конечне любощі замішати?

Пашка. Розкажуйте, розкажуйте! Так і повірили! Щоб ото ваш брат ходив до нашого так тільки, аби час пробавити, а щоб про інше й на думці не мав?! Ще парубок – може, а що пан – зроду!

Михайло. Та я за панів не обстоюю!.. Але, здається, я нічим не образив нікого, а зо всіма вами щиро, як з рівними.

Пашка. Крий боже! За вас всі чисто... і Катря так, – боже! Питала навіть, чого пана Михайла третій день не видко?

Михайло. Невже питала?

Пашка. і не раз. Та вас-таки, певно, в любистку купали, бо всі дівчата за вами аж-аж-аж! А Катрі й надто сподобались. Тільки й мови, що про вас...

Михайло. Брешеш!

Пашка. Далебі!.. Ага!.. А чого почервоніли? А тільки що казали! *(Сміється)*.

Михайло. Де там почервонів? Пустуєш! То у мене звичка така... Адже, пам'ятаєш, як була маненькою у дворі та вмісті гралися, то було цукеру тобі вкраду, та зараз і піймаюся: спитають тільки, а я й спалахнув!

Пашка. Пам'ятаю, пам'ятаю – ви добрі були. Ну, прощайте ж!

Михайло. А ти куди тепер?

Пашка. Піду до Катрі; може, витягну.

Михайло. Піди, голубко, та виклич гуляти. Сьогодні ж неділя.

Пашка. Заманулося? Ну, добре, добре! *(Вийшла)*.

Михайло. Будь ласка!

ВИХІД V

Михайло і Павло.

Михайло (*до себе*). Жартівлива, але щира. Тільки, що вона постерега? і чого я почервонів, справді? Чого я зрадив так?

Павло (*виходить до дивана*). Михайло! Ти тут?! А чого ти не прийшов допомогти?

Михайло. Спізнився купанням, а тут перебили ще наші: кузен Білохвост приїхав.

Павло. Ага! А я так натомився, що й рук не звезду. Дай тютюну!

Михайло. Може, сигари хочеш? Добрі.

Павло. Цур їм, то панські витребеньки! А мені не лишень міцного; якби махорки, то ще лучче!

Михайло. А сигари – ласощі? (*Подає тютюн*).

Павло. Атож! Мені от треба зятягтись міцним чим, щоб у грудях одлягло, бо переговоривсь; а вашому братові, білоручці, сигару в зуби для того, щоб пахучим димом дурманить нерви та придумувати собі заласні картини та мрії.

Михайло. По-твоєму – кожна приємність, кожна втіха, то трохи чи не карна провинність? Аж досадно, їй-богу!

Павло (*закурює*). А ти, мій голубе, розкинь розумом, що кожна така приємність для одного коштує неприємності для багатьох.

Михайло. А! *La propilete c'est le volt?*²² Чули! Не згоден: довго ще вона світ підпиратиме, та й хто його віда, коли її знищать? Егоїзм – підвалина усьому; треба його тільки направляти добре та викохати в противагу йому другу силу не меншу – любов!

²² Власність – це крадіжка (Прудон) (франц.)

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.